

Om utilsigtede konsekvenser

Torben Hviid Nielsen

t.h.nielsen@sosgeo.uio.no

OLA. Nov. 2015



Pensum

- tre programmatisk essay

- Robert K. Merton (1936): «The Unanticipated Consequences of Social Action». I *Sociological Ambivalence and Other Essays*. 1976: 145 ff.
- Christopher Hood & Guy Peters (2004): «The Middle Aging of New Public Management: Into the Age of Paradox?» I JPART 14: 267-282.
- (Francis Sejersted (1993): «Marked og moral. Om der gode samfunn avhengighet av moralsk tvilsomme handlinger». I *Demokratisk kapitalisme*. Revidert utvalg. 2002: 16-42)



Overview

- I. Introduktion - lidt historie og nogle eksempler
- II. Robert K. Mertons dynamiske funktionalisme (1936)
- III. Christopher Hood m.fl. om «the Middle Aging of New Public Management» (2004)
- IV. Afslutning. Strategier og attituder



A brief history

”In some one of its numerous forms, the problem of unanticipated consequences of purposive action has been touched upon by virtually every substantial contributor to the long history of social thought...”

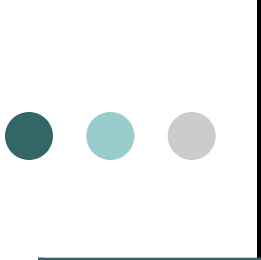
Merton, 1936: 145

”Perverse effects are as rare in modern sociological analyses as they are common in social life.”

Boudon, 1982 (1977): 3

“Jeg tror at etter hvert som den moderne tiden går, blir mer og mer av våre bestrebelser på å skape orden rettet inn mot de uønskede utslagene av tidligere tiders bestrebelser på det samme.”

Bauman, 2002 (2000): 91

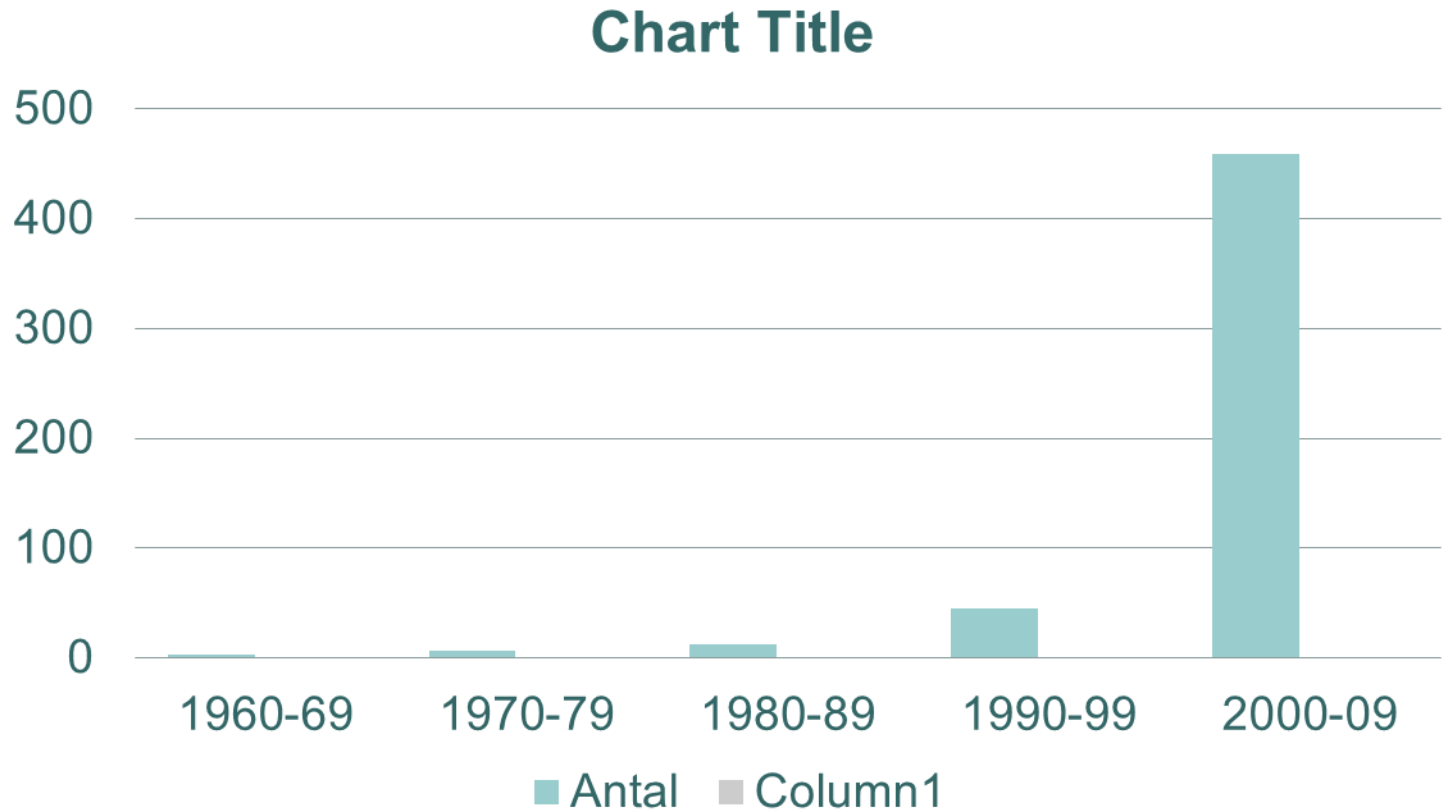


Det 21. århundrede som bivirkningernes tidsalder? - Tre samtidsdiagnoser

	Generel samtids- karakte= ristik	Bagved= liggende historisk tendens	Typer af UiK	”Funktion” af nye UiK
Anthony Giddens	Late- modernity	Disembeddin g: «lifting out» & restructuring	“Unintended conse- quences”	Structuration: Constrain and enabling
Ulrich Beck	Risiko= samfund	“Tomrum” & “individu- alisering”	“Neue nebenfolgen ”	Undergraver I. Modernitet
Zygmunt Bauman	Fluid modernity	«A cleavage» & frisættelse	“Unantici- pated side-effects”	Grænse for social ingeniørkunst

«Unintended consequences»

- Træf i *International Biography of the Social Sciences (IBSS)*





Fire eksempler fra nyere samfundsdebat

1. Tvungen brug af cykelhjelm


“... Helmet laws would be counterproductive if they discouraged cycling and increased car use. Wearing helmets may also encourage cyclists to take more risks, or motorists to take less care when they encounter cyclists. Recent epidemiological research highlighted problems adjusting for confounders in observational studies, causing biased, misleading results”

Robinson: BMJ

2. Selvbestemt abort

”The evidences we present is consistent with legalized abortion reducing crime rates with a twenty year lag ... These estimates suggests that legalized abortion is a primary explanation of the large drops in murder, property crime and violent crime that our nation has experienced over the last decade. Indeed, legalized abortion may account for as much as one-half of the overall crime reduction”

Quarterly Journal of Economics, May 2001



Fire eksempler fra nyere samfundsdebat

3. Sosialdemokratiets tidsalder

”Det er en historiens ironi i det forhold at nettopp når den sosialdemokratiske orden er blitt realisert, tilsynelatende fullt ut – nettopp i dette sosialdemokratiets lykkelige øyeblikk begynner bygningen å slå sprekker»

Sejersted: 2013: 23-24

4. USAs krige

«The book’s historical review of the wars fought by the United States reveals that America’s wars routinely produced unintended consequences that outweighed the intended consequences»

Hagen & Bickerton:
Unintended Consequences.
The United States at War. 2007: 8



Synonymer og beslægtede ord

1. By-product
2. Side effect
3. Revenge effects
4. Boomerang effect
5. Adverse effect
6. The Streisand effect
α
7. Spin off
8. Trade off
9. Multiplikator
α
10. Blowback
11. Collateral damage
α
12. Fortuna
13. Forsynet
14. “Den usynlige hånd”
15. “Fornuftens list”
16. Contra-finalitet
17. Perverse effects
18. Neue Nebenfolgen



En ordsammenstilling som ét begreb?

«Ikke-intenderede konsekvenser» Grammatik og semantik

Intenderede	«u» / ikke	konsekvenser
Et <u>«normativt» adjektiv</u> , der kan være afledt af verbet «at intendere» eller substantivet «en intention»	En ubestemt forstavelse (eller et adjektiv), der <u>negerer</u> relationen mellem intention og konsekvens	Et <u>«konstaterende» substantiv</u> eller nomen i flertal



Et argumentets anvendelse

1. Øget anvendelse, meget bredt, ikke entydigt
2. Ofte kritik, negativt, om uønsket – men også positivt, om ønsket
3. Ofte om politisk handling / intention.
 - a) Men også om handlinger på andre niveauer (meso – micro)
 - b) Og også om undladelse af handling
4. Både fra ”højre”/liberal (ofte om handling) og fra ”venstre” (ofte om ikke-handling)
5. Både om fremtid, mulige konsekvenser (som advarsel eller retfærdiggørelse) og om fortid, ”konstraterede” konsekvenser (som forståelse eller forklaring)

II. Robert K. Merton

- Programmatisk essay, 1936
- **Functional analysis:** specifying the consequences, positive and negative, of a given social phenomena
- **Structural analysis:** specifying the antecedent structural conditions
- **Dynamic functional analysis.** Efter
 - Malinowski
 - Durkheim



1910 - 2003



II. Robert K. Merton.

Five sources of "unanticipated consequences" (1936)

1. **Ignorance:** "the most obvious limitation"
2. **Error:** "perhaps as pervasive as ignorance"
3. Imperious **immediacy of interests:** paramount concern with immediate consequences. Adam Smith
4. **Basic values:** no consideration of further consequences. Max Weber. Change the very scale of values that precipitated it. "The essential paradox of social action". Hegel, Marx, Goethe
5. **Self-Defeating Prophecy:** The prediction has become a new element in the concrete situation



Fra «unanticipated» kilder til «unintended» konsekvenser

Mertons sources	Tankeformer
1. Ignorance 2. Errors	i. Den individuelle ulykke
	ii. Almindingens tragedie
3. Urgency of immediate interests	iii. Det eventyrlige bytte
4. Urgency of immediate Values	iv. Den diabolske vending
5. Self-dementing prophecies	v. Den performative brug
6. Self-fulfilling prophecies	

II a. Den individuelle ulykke: Urtyperne.



Medea: Den græske skæbne

“I am dragged along by a strange new force ... I see the right way and approve it, but follow the wrong”.

Ovid

Paulus: Den kristne arvesynd

“I do not do the good I want...but the evil I do not want I do”




Romans 7:19



II a. Den individuelle ulykke - Kendetegn

- Entydigt negativ
- Opleves umiddelbart
- Understrøm som «skæbne» og «synd» i græske tragedie og kristendom.
- Senere sekulariserede forklaringer
- Black box/mekanisme i individerne: før handling og interaktion
- Kan anticiperes, men ikke undgås.
«Fortvivlelsen».



II a. Den individuelle ulykke - tankeformen

Den individuelle ulykke		
Intention	Handling	Konsekvenser
A intenderer x	men da A - pga. manglende viden og/eller vilje - ikke handler rationelt efter intention	følger neg. A



II a. Brud med:

Heroic Man

”A man in heroic society is what he does ...Morality and social structure are in fact one and the same. There is only one set of social bonds. Morality as something distinct does not yet exist. Evaluative questions are questions of social fact”

Finley, 1981: 122 & 123

Arven fra Grækerne

”Traditional European society inherited from the Greeks and from Christianity a moral vocabulary in which to judge a man good was to judge it to be the action of a good man, and to judge a man good was to judge him as manifesting dispositions (virtues)...”

MacIntyre 1966: 166

II b. Den fælles tragedie

- Garrett Hardins tankeeksperimentet

- Since the herdsman receives all the proceeds from the sale of the additional animal, *the positive utility is nearly + 1.*
- Since, however, the effects of overgrazing are shared by all the herdsman, *the negative utility for any particular decision-making herdsman is only a fraction of - 1.*
- Adding together the ... partial utilities, the rational herdsman concludes that the only sensible course for him to pursue is to add another animal to the herd. And another, and another. Therein is the tragedy...
Freedom in a common brings ruin to all.





II b. Den fælles tragedie - Kendetegn

- Negative, «eksternaliseret» konsekvens, pga.. interaktion uden samarbejde.
- Fjerne konsekvenser erfares ikke umiddelbart. I stor udstrækning negligeret eller overset (jvf. Merton).
- Erkendt efter industrialisering/modernitet (marginalisme, spilteori og krigsstrategier)
- To nyere, aktuelle eksempler:
 - Atomteknologi og MAD
 - Co2 og klima
- Kan anticiperes og reduceres ved samarbejdende strategier.



II b. Den fælles tragedie - tankeformen

Den fælles tragedie			
Intention	Handling	«Mekanisme»	Konsekvenser
A intenderer x B intenderer x	og A og B handler individuelt rationelt, med viden og vilje	men da A og B ikke samarbejder	Bliver konsekvenserne på lang sigt negative (ikke x) for både A og B



ii. Den fælles tragedie:

Eksternaliseringens spil

Tragedy of the Commons

”Freedom in a commons brings ruin to all”

”The individual benefits as an individual from his ability to deny the truth even though society as a whole, of which he is a part, suffers”

M.A.D.

The essence of the problem is the difficulty of attaining any rationality whatsoever to the initiation of a chain of events that could well end in the utter devastation of one's own society (even assuming indifference to the fate of the enemy society)

II c. Transformations eventyr.

Fra egeninteresser til fælles bedste

Fra egeninteresser

It is not from the benevolence of the butcher, the brewer, or the baker that we expect our dinner, but from their regard to their own interest. We address ourselves, not to their humanity but to their self-love..

Til fælles bedste

Yet the produce of the whole labour of the society is so great that all are often abundantly supplied, and a workman, even of the lowest and poorest order, if he is frugal and industrious, may enjoy a greater share of the necessaries and conveniences of life than it is possible for any savage to acquire”

II c. «Without intending ... without knowing»

Trust in the Invisible Hand



«...by directing that industry in such a manner as its produce may be of the greatest value, he intends only his own gain, and he is in this, as in many other cases, led by an invisible hand to promote an end which was no part of his intention.»



II c. Transformationens eventyr - Kendetegn

- Entydigt positiv.
- Den «spontane orden». Evolution og reproduktion.
- Også grænse for intervention.
- Black box/mekanisme: «markedets usynlige hånd», arbejdsdeling, bytte og frirum.
- Kan anticiperes og optimeres.



II c. Det eventyrlige bytte - Tankeformen

Arbejdsdelingens eventyrlige bytte			
Intention	Handling	«Mekanismen»	Konsekvenser
A intenderer x B intenderer y C intenderer z	A, B og C handler individuel rationelt (efter egeninteresser) på arbejdsdelt marked	Men da det arbejdsdelt marked fører til øget effektivitet	Opstår den positive konsekvens, at alle får mere end de ellers ville have fået

II d. Den diabolske vending



Det er fuldstændig sandt og en fundamental kendsgerning ... ved al historie, at det endelige resultat af politisk handlen *ofte*, nej: ligefremt *regelmæssigt* er i fuldkommen uoverensstemmelse med, og ofte står i et ligefremt paradoksalt forhold til, den oprindelige mening med denne handlen” (254)



II d. Den diabolske vending Fra askese til akkumulation

Fra askese

”Protestantismens asketiske sekter skabte en etik, der passede til denne verdslige askese” (397). Som løn for deres asketiske hengivelse til kaldet og for deres accept af at lade sig udnytte hensynsløst af kapitalismen fik (arbejderne) stillet den evige salighed i udsigt” (398)

Til akkumulation

”..det som det religiøst levende 17. århundrede gav i arv til sin utilitaristiske efterfølger, var netop frem for alt en uhyre god samvittighed, vi kan roligt sige farisæisk god samvittighed, i forbindelse med pengeindtjening, når den ellers fandt sted under lovlige former

Den protestantiske etik, 1972: 110



II d. Den diabolske vending - Kendetegn

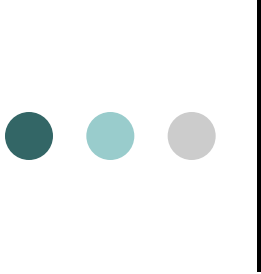
- Både positive og negative
- Rekonstruktion af vestens udvikling.
- «Differentiering af værdi-sfærer» skaber «livsordens-konflikter». Rationalisering har ført til både intenderede (og ønskelige) og uintendrede og (uønskede) konsekvenser.
- «Fremskridt» til menings- og frihedstab.
- Indsigt i «nødvendigheden» fører til svingning mellem værdikonservatisme og kulturpessimisme



II d. Den diabolske vending - Tankeformen

De differentierede samfunds diabolske vending

Intention	Handling	«Mekanismisme»	Konsekvenser
A intenderer x B intenderer y C intenderer z	A, B og C handler her for sig individuelt rationelt ud fra hver sin differentierede værdisfære	Men da værdisfærerne har hver sin konfliktfyldte rationalitet	Opstår både de ønskede konsekvenser og uønskede bivirkninger (der kan supplere eller undergrave de ønskede konsekvenser)



II e. Merton om selvdementerende og selvopfyldende profetier

”Self-Defeating”

”Forudsigelse”
eliminere sine
forudsætninger.

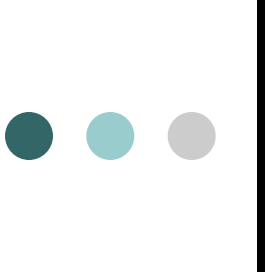
Organization of labour
slowed down, if not
eliminated, the
development
predicted by Marx.

«Self-fulfilling»

”Frygt” bliver realitet.

Black Wednesday:
Once depositors
questioned the
possibility of having
these promises
fulfilled, ...

”Blacks”: Ethnic out-
groups: Not trade
union ↔ strike-
breakers.



II e. Den "nye" performative brug af selv-dementerende og selv-opfyldende profetier

Self-defeating: at forhindre uønsket, der ellers ville være sket

"Vi spår ikke om fremtiden; vi kommer med et varsel".

Our Common Future,
1986: 8

Self-fulfilling: at frembringe ønsket, der eller ikke ville være sket

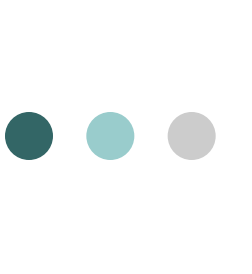
"Every nation, in every region, now has a decision to make: either you are with us, or you are with the terrorists."

G. W. Bush, Sept. 20th,
2001.



II e. Selvopfyldende og selvdementrende profetier - Tankeformen

Den individuelle ulykke		
Intention	Handling	Konsekvenser
* A claims «x = y» * B believes «x = y» * C wants x to become y	A, B and C act «as if x = y»	«x turns y»



II e. To mulige udfald af ”selvopfyldende/-dementerende” profetier

The Thomas theorem

“If men define situations as real, they are real in their consequences”.

Merton 1996 (1948): 183

Keynes' bubble

”When the capitalist development of a country becomes the by-product of the activities of a casino, the job is likely to be ill-done”

”We have reached the third degree where we devote our intelligence to anticipating what the average opinion expects the average opinion to be”

Keynes, 1936:
159 & 156



Merton in retrospect (1998)

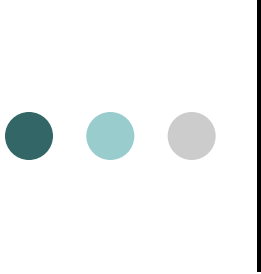
1. Unintended consequences (was) only later differentiated from unanticipated and unrecognized consequences (302)
2. Latent functions are not the result of plan or design but of social evolution (304)
3. The more general theoretical problem remains: in cases not involving deliberate manipulation, how is it that once effective latent functions no longer operate as they become broadly manifest? (298)
4. Self-fulfilling prophecy ... turned out to be the counterpart concept of the self-defeating predictions (301)

Afterword: Unanticipated Consequences and Kindred Sociological Ideas:
A Personal Gloss



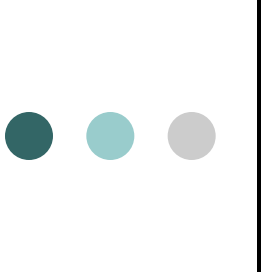
II. Fra «unanticipated» kilder til «unintended» konsekvenser

Mertons sources	Tankeformer
1. Ignorance 2. Errors	i. Den individuelle ulykke
	ii. Almindingens tragedie
3. Urgency of immediate interests	iii. Det eventyrlige bytte
4. Urgency of immediate Values	iv. Den diabolske vending
5. Self-dementing prophecies	v. Den performative brug
6. Self-fulfilling prophecies	



III. Hood & Peters: The Middle Aging of New Public Management: Into the Age of Paradox? (2004)

1. «Some elements of paradox, in the sense of unanticipated side effects, is no doubt unavoidable in any administrative reform program» (277).
2. Tre typer:
 1. Mertonian (269-272),
 2. Cultural surprises (272-274),
 3. System discontinuities (275-277).
3. Interesse og focus på Mertonian, bør få større vægt på Surprises og Discontinuities (267)



III. Hood & Peters: New Public Management: Into the Age of Paradox?

Mertonian unintended effects	Cultural surprises	System discontinuities and nonlinearities
Production paradox	Fiscal squeezes	«Garbage can»
Managerial paradox	Bureaucratic paradox and irony	System complexity
Neo-Tocquevillian paradox	Triumph of hope over experience	Tortoise and Hare

Christopher Hood & Guy Peters: 2004. JPART 14: 267-282

III a. Mertonian unintended effects

Sam Sieber: Conversion mechanisms (269)

1. Functional disruption
2. Exploitation
3. Goal displacement
4. Provocation
5. Classification
6. Over-commitment
7. Placation

Neo-Tocquevilian

- * Lighed -> ufrihed
- * Gamle regime efter "revolution"

From "New Right" to Center-Left "third way"

"In fact, the harder we look, the more "Mertonian" the world of NPM seems likely to be" (272).



III b. Cultural surprises

Compatible with Mertonian ... approach. Stresses cultural variability, not universality (272).

«... Several analyses have appeared that locate NPM surprises in cultural clashes or cultural blind spots (272).

“...learning from error is somehow suppressed” (272).

1. Fiscal squeezes

«Public sector organizations to fiscal squeeze will not necessarily lead those organizations to move from first-order to second-order responses (273)

2. Bureaucratic paradox

«Trobriand cricket», transformed into something quite different.



III b. Cultural surprises

3. Triumph of hope over experience

«Repeated introductions of the same reform recipe in spite of recurrent disappointment»

1. pay-for-performance in public sector
2. Rational techniques of budget control
3. Strategic planning model
4. «Hypermodernist» belief in IT₄₁

«... the middle age of NPM seems likely to produce more discoveries of cultural surprise» (274).



III c. System discontinuities and nonlinearities

Systemteori

«The law of unintended consequences is what happens when a simple system tries to regulate a complex system. The political system is simple... Society in contrast is a complex, evolving, high-feedback, incentive-driven system»

Eksempler

- Garbage can: fluid participation & shifting agendas
- Tortoise and Hare. «Doing more can mean achieving less»



IV. Afslutning: Strategier og attituder

- a) Paradoxes of modernization
- b) 22. juli-kommisjonen
- c) Tre strategier/attituder
 - i. At optimere
 - ii. At redusere
 - iii. At balancere
- d) At leve med
 - Historiens gang
 - 43 ● Individuel læringscirkel



(IV a. «Paradoxes of Modernization»)

«..Why, after two centuries of modern social science can planned, rational, evidenced based public policy interventions result in surprise and paradox?»

Pillars of modernization	Clusters of modernization reforms
Social innovation	Economic efficiency
State-centered reforms	Integration and Interconnectedness
Modernization of the state	Specialization



(IV b. NOU 2012: 14
Rapport fra 22. juli-kommisjonen)

Der det sviktet, skyldtes det primært at:

...

2. *Evnen til å gjennomføre det man har bestemt seg for, og til å bruke planene man har utviklet, har vært for svak.*
3. *Evnen til å koordinere og samhandle har vært mangelfull.*

.....

5. *Ledelsens evne og vilje til å klargjøre ansvar, etablere mål og treffe tiltak for å oppnå resultater har vært utilstrekkelig.*

Etter kommisjonens mening handler disse lærdommene i større grad om ledelse, samhandling, kultur og holdninger – enn mangel på ressurser, behov for ny lovgivning, organisering eller store verdivalg.



IV c. Tre strategier/attituder

- i. At optimere
- ii. At reducere
- iii. At balancere



IV c i. At optimere

- Den moderne nødvendighed

1. Tese: Den dobbelte brod:
2. Mod interventioner. neo-liberalismen
3. Grænse: Kan optimeres, men ikke optimaliseres.



IV c ii. At reducere - Den ontologiske rest

1. Tese
2. Viden og refleksivitet
3. Vilje og samarbejdets strategier
 - a. Cooperation
 - b. Stage hunt og samarbejdets spil
 - c. Instinctive cooperation (Ridley)
 - d. At overvinde: trust and cooperation
4. Grænse: kan reduceres, men ikke elimineres

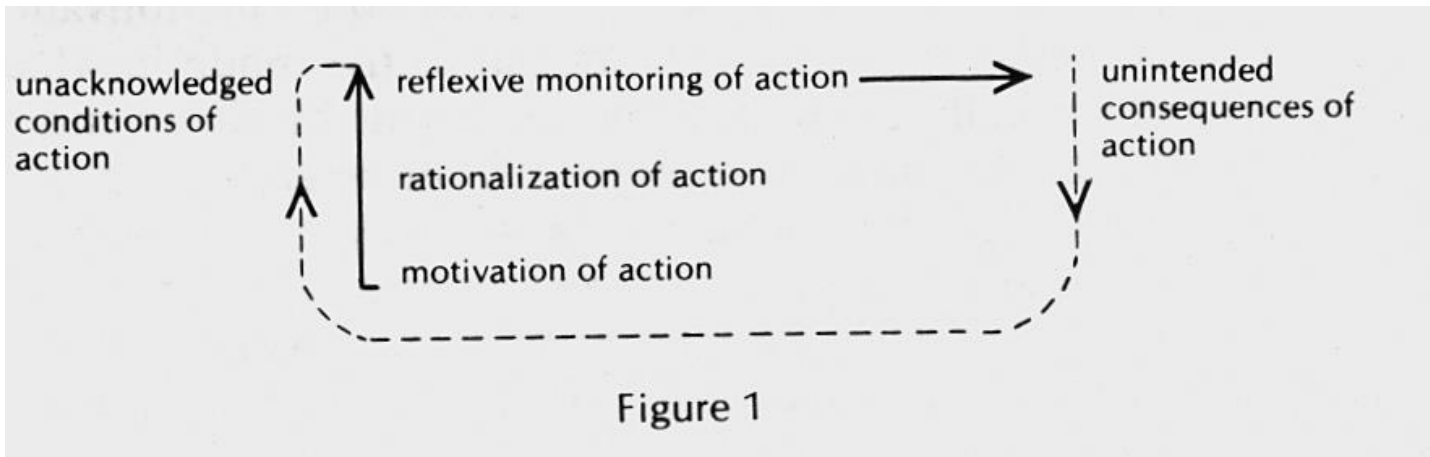


IV c iii. At balancere

- Ansvar, intention og konsekvens

1. Ide
2. Moralfilosofiens to ben:
 - a) Intentionalisme
 - b) Konsekvensialisme
3. To retninger i retten:
 - a) Strafferetten: intentioner og subjektiv skyld
 - b) Erstatningsretten: konsekvenser og objektivt ansvar

IV d. At leve med: - Refleksiv læringscirkel



«Action precedes intention»

Giddens, 1984: 5

IV d. At leve med:

- Historiens gang:

Problem, solution, problem etc.

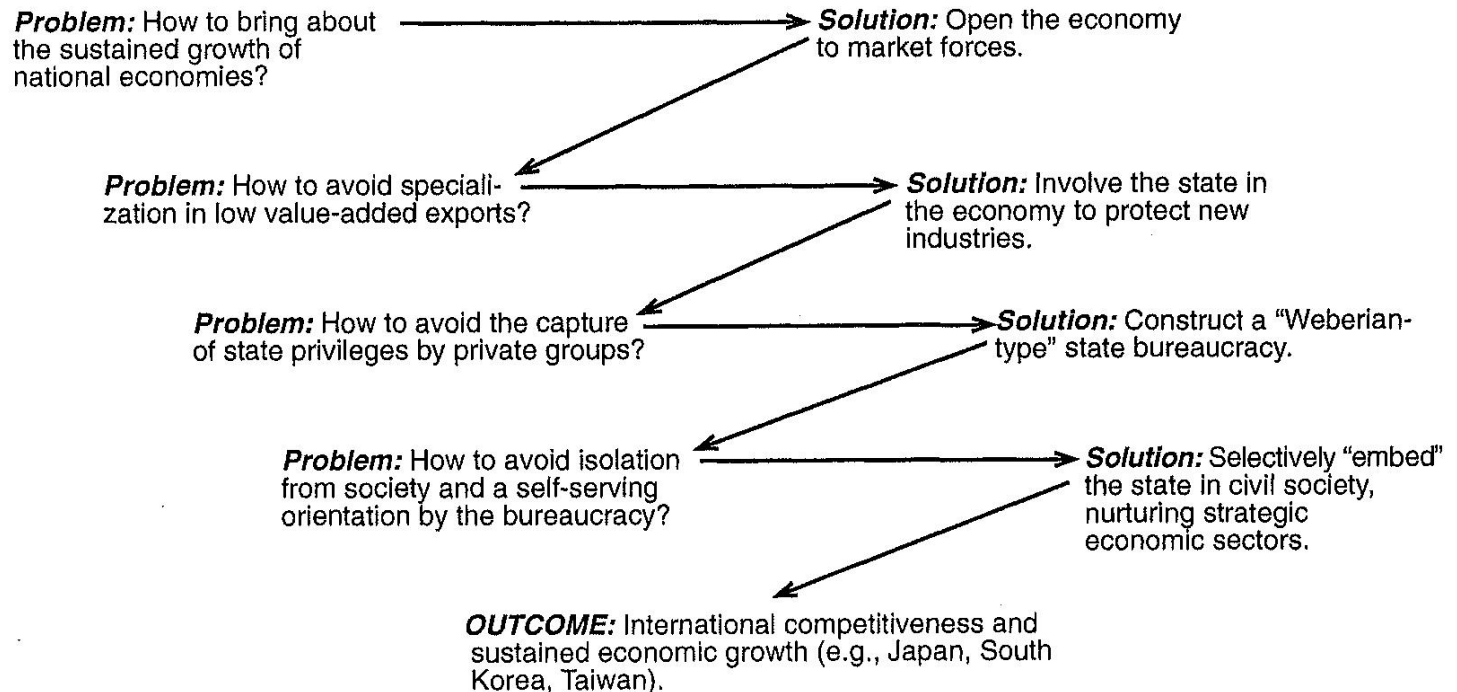


Figure 3. Evans's Theory of Embedded Autonomy

Source: Evans (1995).



Overview

- I. Introduktion - lidt historie og nogle eksempler
- II. Robert K. Mertons dynamiske funktionalisme (1936)
- III. Christopher Hood m.fl. om «the Middle Aging of New Public Management» (2004)
- IV. Afslutning. Strategier og attituder